

Voor u gelezen in 2020

Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek

www.kenniscentrumbegrijpendlezen.nl

Bosch, van den, L. (2020). Het bevorderen van schooltaal en begrijpend lezen bij tweetalige leerlingen. In A. Kraal (Ed.), *Voor u gelezen in 2020. Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek* (pp. 33-37). Rotterdam: Kenniscentrum Begrijpend Lezen

Het bevorderen van schooltaal en begrijpend lezen bij tweetalige leerlingen

door Liza van den Bosch, *Universiteit Leiden*

Voor u gelezen:

Proctor, C.P., Silverman, R.D., Harring, J.R., Love Jones, R. & Hartranft, A.M. (2019). Teaching bilingual learners: Effects of a language-based reading intervention on academic language and reading comprehension in grades 4 and 5. *Reading Research Quarterly*, 55(1), 95-122. doi:10.1002/rrq.258

In de bovenbouw van het basisonderwijs worden teksten steeds langer en ingewikkelder; ze bevatten veel complexe, abstracte woorden die essentieel zijn voor goed tekstbegrip. Maar juist die woorden vormen vaak een struikelblok, met name voor tweetalige leerlingen die thuis een andere taal spreken dan de taal die op school wordt gesproken. Daarom onderzochten Proctor en collega's in deze interventiestudie of de taalvaardigheid en de begrijpend leesprestaties van tweetalige leerlingen in groep 6 en 7 verbeterd kunnen worden. Door middel van lezen, discussiëren en schrijven werd er via expliciete instructie ingezet op de woordenschat, de grammaticale en morfologische kennis van leerlingen. Er deden ruim 200 tweetalige leerlingen en 22 leerkrachten mee afkomstig van acht basisscholen in de VS. De interventie bleek een klein, positief effect te hebben op de taal- en leesscores van de leerlingen. Hoewel er enkele kanttekeningen te plaatsen zijn, laat deze studie wel goed zien hoe wetenschappelijke inzichten vertaald kunnen worden naar een lessenreeks voor de onderwijspraktijk.

Achtergrond

In de bovenbouw van de basisschool worden kinderen geacht steeds complexere teksten te lezen en te begrijpen om ervan te kunnen leren. Deze teksten bevatten veelal moeilijke en abstracte woorden waarvoor een grote, uitgebreide woordenschat is vereist. Deze meer academische taal wordt ook wel omschreven als 'schooltaal', waarbij het gaat om een complexere vorm van (geschreven) taal die kenmerkend is voor schoolboekteksten en de schoolcontext in het algemeen (bijv. *'De eikenboom is bijzonder sterk en staat bekend om zijn houtsoort en vruchten, de eikels.'*). Dit wijkt af van de zogenoemde 'thuis taal', waarbij het gaat om een meer eenvoudige, conversationele vorm van (gesproken) taal die gebruikt wordt in de thuisomgeving (bijv. *'Kijk, daar klimt een kat in de boom!'*).

In het onderwijs is er steeds vaker sprake van culturele en talige diversiteit; veel leerlingen spreken meer dan één taal en dat zorgt voor uitdagingen voor de leerkracht, vooral wat betreft taal- en leesonderwijs. Onderzoek laat zien dat kinderen met een andere moedertaal vaak moeite hebben met begrijpend lezen op school, ondanks een goede technische leesvaardigheid. Hun woordenschat, en met name 'de schooltaal', vormt een struikelblok bij begrijpend lezen voor deze tweede-taallezers. Het is dan ook van belang dat er meer onderzoek gedaan

wordt naar hoe we de taalvaardigheid en begrijpend leesprestaties van tweetalige leerlingen kunnen bevorderen.

Doelstellingen

Proctor en collega's hebben een interventiestudie uitgevoerd waarbij er ingezet werd op taalvaardigheid in brede zin. Er werd aandacht besteed aan verschillende aspecten, te weten woordenschat, morfologie en syntax, door middel van verschillende vormen, namelijk lezen, discussiëren en schrijven. Het doel van deze interventie was om tweetalige leerlingen meer in aanraking te laten komen met schooltaal en om hun begrijpend leesprestaties te bevorderen, waarbij er rekening gehouden wordt met hun talige kennis en de context waarin zij leren.

De interventie is ontworpen in samenwerking met leerkrachten en in samenspraak met leerlingen en is gebaseerd op een aantal aanbevelingen uit de wetenschappelijke literatuur:

1. Oefen intensief met een set van schooltaalwoorden gedurende meerdere dagen en gebruik daarbij verschillende instructievormen.
2. Integreer mondelinge en geschreven taal binnen de taal- en leeslessen met lessen binnen de zaakvakken.
3. Creëer voldoende kansen om schriftelijke taalvaardigheid te ontwikkelen.
4. Biedt de interventie/instructie aan in kleine groepjes voor leerlingen die moeite hebben met taal- en leesvaardigheid.

Proctor en collega's onderzochten of de ontworpen interventie een positief effect had op de scores op gestandaardiseerde toetsen voor schooltaal en begrijpend lezen in de bovenbouw, waarbij er een vergelijking werd gemaakt tussen tweetalige leerlingen die de interventie volgden (experimentele groep) en tweetalige leerlingen die dat niet deden (controlegroep).

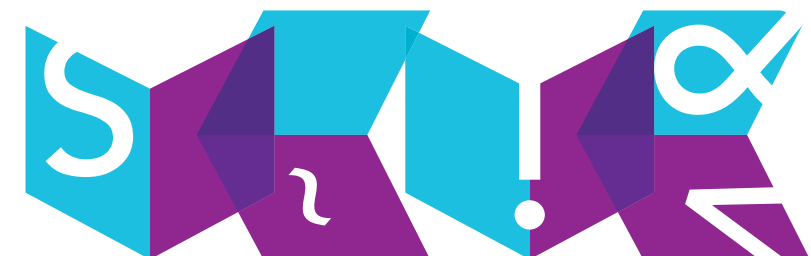
Opzet

De studie werd uitgevoerd in de VS op acht basisscholen. Op deze scholen deden er 22 leerkrachten mee die de interventie uitvoerden in kleine groepjes van 4 tot 6 leerlingen. Ze hadden hiervoor een ééndaagse workshop gevolgd. Er deden in totaal 239 tweetalige leerlingen uit groep 6 en 7 mee, zij hadden Portugees of Spaans als moedertaal en Engels als tweede taal. Op school werd het onderwijs in het Engels gegeven, met uitzondering van één school waar tweetalig onderwijs gegeven werd (50% Engels, 50% Spaans).

Er was sprake van een quasi-experimentele opzet, waarbij iedere leerkracht aan één groepje de instructie gaf volgens de interven-

tie (experimentele groep) en aan een ander groepje volgens de normale gang van zaken (controlegroep). Dit werd gedaan gedurende een periode van ongeveer tien weken waarbij er iedere dag een les van zo'n 40 minuten was, al dan niet volgens de interventie.

De interventie was gericht op taal via expliciete instructie in woordenschat, morfologische kennis en grammaticale kennis. Activiteiten die centraal stonden bij deze interventie waren het begeleid lezen van teksten, het gezamenlijk voeren van discussies naar aanleiding van teksten, en het uitvoeren van schrijfactiviteiten. De interventie bestond uit drie thematische units met verschillende, controversiële onderwerpen (bijv. ontbossing, arbeidsrechten), waarbij rijke, complexe teksten werden gebruikt en aanvullende video's om verschillende perspectieven op het onderwerp in kaart te brengen. Elke unit bestond uit drie cycli. In de eerste en tweede cyclus werd er een tekst als basis genomen. Op dag 1 en 2 werd voorkennis geactiveerd en werd er gefocust op de schooltaalwoorden in de tekst door gebruik te maken van een woordweb en contextinformatie tijdens het begeleid lezen. De leerlingen werden gestimuleerd

om overeenkomsten te zoeken met woorden uit hun moedertaal. Leerlingen werden aangespoord om samen te vatten, vragen te stellen en verbanden te leggen. Op dag 3 en 4 lag de focus op morfologie en grammatica, waarbij leerlingen werden uitgedaagd om kennis van woorddelen te achterhalen (evt. met behulp van hun moedertaal) om zo hun taalbegrip te vergroten. Op dag 5 werd gediscussieerd over een algemene ja/nee-vraag die aansloot bij het onderwerp van de tekst. Op basis van de tekst of eigen ervaring dienden leerlingen een positie in te nemen en hierover met elkaar in discussie te gaan volgens enkele basisregels. Na tweemaal zo'n cyclus te hebben doorlopen volgde de derde cyclus waarin leerlingen zich drie dagen bezighielden met schrijfactiviteiten. Op basis van de tekst die zij hadden gelezen en de discussie die ze hadden gevoerd, kregen ze de opdracht om een krantenartikel of brief te schrijven aan een autoriteit (bijv. de minister, de directeur) om hun positie te beschrijven en te beargumenteren.

Om het effect van de interventie in kaart te brengen werd er gekeken naar de scores op gestandaardiseerde testen die werden afgenomen voorafgaand aan de interventie (najaar: productieve woordenschat, morfologie, grammaticale kennis, begrijpend lezen) en na de interventie (voorjaar: schooltaal, begrijpend lezen). De gestandaardiseerde toets voor het meten van schooltaal bij de

nameting ging verder dan alleen het geven van definities van woorden; het ging ook om het selecteren van de juiste verbindings- en verwijswwoorden, het bepalen van de correcte zinsvolgorde, het opdelen van samengestelde woorden en het begrijpen van complexe zinsstructuren. Van deze toets bestond echter slechts één versie waardoor de onderzoekers genoodzaakt waren om bij de voormeting andere gestandaardiseerde toetsen te gebruiken die deze vaardigheden in kaart brengen.

Resultaten

De resultaten lieten zien dat er voorgaand aan de interventie geen verschillen waren in taal- en leesvaardigheid tussen leerlingen in de experimentele groepen en leerlingen in de controlegroepen. Na de interventie was er sprake van kleine, marginale verschillen tussen de groepen in het voordeel van leerlingen in de experimentele groepen. De verschillen in scores op de toetsen voor begrijpend lezen en schooltaal waren in kleine mate toe te schrijven aan de interventie (begrijpend lezen: 2%, schooltaal: 3%). Hoewel dit een relatief klein effect is, dient er wel benadrukt te worden dat er al werd gecontroleerd voor verschillen tussen leerlingen voorafgaand aan de interventie en voor regionale verschillen tussen scholen. Hierdoor valt er al veel variantie weg en blijft er minder variantie over om te verklaren door de interventie. Bovendien zijn de gevonden

effecten in eerder onderzoek vaak nóg kleiner en blijkt het erg lastig om winst te boeken bij gestandaardiseerde toetsen. Hoewel er met deze onderzoekopzet niet onderzocht kon worden welke aspecten van de inter-

ventie het meest effectief waren voor wie en waarom, zijn de bevindingen van deze studie wel hoopgevend. Ze bieden richting voor vervolgonderzoek en enkele handvaten voor de onderwijspraktijk.

Aanbevelingen voor de onderwijspraktijk

1. Borduur voort op wat bekend is over effectief leesonderwijs. Het gaat daarbij vooral om het gebruiken van betekenisvolle, rijke teksten, het aanleren van leesstrategieën, en het bieden van ondersteuning/begeleiding bij het lezen.
2. Centreer het leesonderwijs rondom enkele brede, maatschappelijke vragen. Bijvoorbeeld bij het thema 'natuur': Op welke manieren kan de mens invloed hebben op de natuur? Dit helpt leerlingen om een (lees)doel voor ogen te hebben en op die manier meer gemotiveerd zijn om te lezen.
3. Focus op taal in brede zin. Gebruik verschillende vormen van taal (lezen, schrijven, discussiëren) en zet in op verschillende componenten (woordenschat, grammatica, morfologie). Door leerlingen in te laten zien hoe woorden en zinnen zijn opgebouwd, begrijpen zij beter hoe taal werkt. Met name tweetalige leerlingen kunnen daarvan profiteren.
4. Moedig leerlingen aan om met elkaar te praten. Taal gaat meer leven door met elkaar te spreken, bijvoorbeeld over teksten of over specifieke woorden. Focus daarbij op het gebruik van een breed repertoire aan woorden en wees niet huiverig om daarbij te putten uit de moedertaal als dat van nut kan zijn.
5. Ga verder dan praten, door ook te schrijven. Net als praten, is schrijven ook een expressieve vorm van taal die gerelateerd is aan lezen en vaak minder aandacht krijgt binnen het taalonderwijs. Mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid kunnen elkaar versterken.

Leestips:

- Erna van Koeven & Anneke Smits (2020). Rijke taal: Taaldidactiek voor het basisonderwijs. Amsterdam: Booms Uitgevers
- Maaïke Hajer & Ida Spee (2017). Ruimte voor nieuwe talenten: Keuzes rondom nieuwkomers op de basisschool. Utrecht : PO-Raad/LPTN
- www.meertalig.nl